

347
347/2

Уведено у нови инвентар бр.

1 јануар 1940 год.
Београд.

Obrazloženje

zakonske osnove o pravnim одно-
шajima učiteljstva narodnih škola u
Bosni i Hercegovini.

Obrazloženje

zakonske osnove o pravnim odnošajima učiteljstva narodnih škola u Bosni i Hercegovini.

Prije okupacije ne bijaše u Bosni i Hercegovini općih, svim konfesijama pristupačnih narodni škola, nego su pojedine vjerske zajednice uzdržavale svoje na čisto konfesionalnom temelju osnovane škole. Od takvih nastavnih zavoda zatečeno je u vrijeme okupacije: 555 islamskih sibjan-mekteba od prilike sa 23.000 učenika, 56 srpsko-pravoslavnih i 54 rimo katoličke konfesionalne osnovne škole od prilike sa 5.000 učenika; a osim toga je zatečeno i nekoliko španjolskih konfesionalnih nastavnih zavoda.

Pošto su i ove konfesionalne škole za vrijeme višegodišnjih političkih trzavica većim dijelom prestale raditi, bila je prva briga nove uprave, da se ti zavodi uspostave i učine pristupačni i drugim konfesijama.

No ta, naredbom zemaljske vlade od 6. juna 1879. započeta akcija morala je propasti, pošto su pomenuti zavodi bili osnovani na čisto konfesionalnom temelju-

Jun. br.
38941

kod Muslimana i Španjola bijahu to u opće čiste vjerske škole sa turskim i arapskim, odnosno španjolskim nastavnim jezikom-te ih potom djeca ostalih konfesija nijesu mogla pohagjati.

Prema tome bila je zemaljska vlada primorana, da odmah pristupi k osnivanju općih nastavnih zavoda.

Pored ogromnih poteškoća ušljed pomanjkanja sredstava, zgrada, nastavnih knjiga, a najviše učitelja, postignuti su ipak prvih godina iza okupacije znatni uspjesi u narodnom školstvu, jer je već 1881./2 školske godine bilo u zemlji 100 narodnih osnovnih škola, u kojima su ponajviše c. i kr. podčasnici, koji bijahu svršili ako ne sva, a ono barem nekoja godišta učiteljske škole, učili djecu u prvom redu čitanju, pisanju i računanju.

Ušljed ograničenih sredstava, a naročito radi poteškoća u dobavljanju učitelja, te djelomično i radi nepovjerenja velikog dijela vjerskim predrasudama naprama modernoj školi zaraženog stanovništva nije se mogao taj u prvim godinama iza okupacije otpočeti brzi tempo na dugo održati, tako, da se za narednih 25 godina otvaralo prosječno samo 6 škola godišnje, te je broj narodnih osnovnih škola narasao do svršetka školske godine 1906./07. samo na 250.

Pored napretka u ekonomskom razvitku zemlje, nije se taj zastoj u školstvu mogao održati na duže i to tim manje, pošto je od prirode vrlo darovito i za razvitak sposobno stanovništvo sve živahnije zahitjevalo, da se školsko obrazovanje kao osnov narod-

ne prosvjete i kulturnog napretka što više raširi i učvrsti.

S toga je 1908. godine povećana dotacija za gradnju škola od 130.000 na 320.000 K i ujedno je izradjen program, po kom bi se imalo svake od narednih 5 godina otvoriti po 19 novih osnovnih škola.

Za 1910. godinu povиšena je ta dotacija na 370.000 K, kako bi se mjesto nekih primitivnih zgrada, koje više nijesu odgovarale školskim potrebama, mogle podići moderne školske prostorije.

Ovaj program ne samo da je tačno vršen, već je šta više i prekoračen, djelomično svakako samo tijem, da su nekoja djevojačka odjeljenja pretvorena u samostalne djevojačke škole, te će do svršetka školske godine 1911./1912. broj narodnih osnovnih škola, kojih je školske godine 1906./07. bilo 250, ponarasti na 360, dakle prosječno godišnje za 22 škole.

Pošto je osim islamskih mekteba, koji kao čisto vjerske škole ne dolaze u obzir pri osnovnoj nastavi, pored nar. osn. škola bilo svršetkom školske godine 1910./11. još 148 konfesionalnih (od tih 116 srpsko-

pravoslavnih, 29 rimo-katoličkih, 3 evangeličke i 6 privatnih osnovnih škola) ima u Bosni i Hercegovini za osnovnu nastavu svega 514 škola sa 1.019 učiteljskih osoba (738 u općim i 281 u konfesionalnim i privatnim osnovnim školama). U tih 514 škola upisano je 47.733 djece.

Na 100 km² dolazi dakle od prilike jedna osnovna škola, a na 10.000 stanovnika 2:72 osnovne škole,

a na $141:7 \text{ km}^2$ i 5.266 stanovnika otpada jedna narodna osnovna škola.

Računamo li broj školskih obvezanika s obzirom na samo četirigodišnju zakonsku dužnost polaska škole, koja se ne proteže na islamske djevojčice, sa 8% od cijelokupnog stanovništva, iznosi taj broj 151.654, te je prema tome jedva 30% školskih obvezanika u školu upisano.

Poredimo li naše školske prilike sa onima u obje države monarhije, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, zatim Srbije i Bugarske, vidimo na prvi pogled, da je Bosna i Hercegovina puno zaostala u osnovnom školstvu, te nije nužno potanje obrazlagati neophodnu potrebu, da se dasadanji tempo u izgradnji školske mreže po mogućnosti što više ubrza.

Odgovarajući neodoljivoj sili prilika, težnji naroda za školama i jednodušnoj, ponovno izraženoj želji b.-h. zemaljskog sabora, složila je zemaljska vlada program, po kom bi se tokom narednih 6 godina, dakle u razdoblju (periodi) od 1913. — 1918. imalo godišnje podizati po 40 novih narodnih osnovnih škola.

Kao što je ponovno istaknuto, sprječavan je do sada brži razvoj i uregjenje narodnog školstva ne samo finansiјalnim poteškoćama, nego u prvom redu i poteškoćama u dobavljanju propisno osposobljenog nastavnog osoblja, koje se je prvih godina iza okupacije moralno uzimati samo iz monarhije i koje je od 1909. godine, kad je tempo ubrzan, pored mož-

da suviše obilne upotrebe učiteljica u nižim godišnjima mješovitih i dječačkih odjeljenja, i opet ponajviše dobavljano iz monarhije.

Pa stoga bi i gore pomenuta akcija za brži razvitak osnovnog školstva, sve kad bi se i namakla za gradnju škola potrebna novčana sredstva, morala stradati radi nestašice osposobljenih nastavnika, ako se pravodobno ne poduzmu neophodno nužne mjere za dobavu potrebnog učiteljstva.

Da uzmognemo međutim stalno dobivati veći broj vrsnih učitelja, koji bi u obrazovanju stajali na visini današnjih zahtjeva (što se ne da postići jedino proširenjem sadašnjih i osnivanjem novih učiteljskih škola, kao ni unapregjivanjem polaska tih zavoda davanjem mnogih i obilnih štipendija); potrebno je, da poboljšamo materijalni položaj i pravne odnošajše narodnog učiteljstva tako, da odgovaraju današnjim životnim prilikama i zahtjevima, koji se u pogledu službe stavljaju na učiteljstvo.

Do 1892. godine nije u opće bilo stalnih propisa o berivima i pravnim odnošajima učitelja osnovnih škola. Istrom naredbom zemaljske vlade od 29. jula 1892. broj 64. 727/I proglašena je i stupila je sa 1. septembrom 1892. na snagu »Naredba o uregjenju službenih kategorija i beriva učiteljskih lica u narodnim osnovnim školama u Bosni i Hercegovini kao i »Mirovinski propisi za učiteljske osobe u narodnim osnovnim školama u Bosni i Hercegovini i njihove udovice i djecu.«

Uslijed sve težih životnih prilika, pomnožanih zahtjeva pogledom na osposobljenje i rad, a svakako i uslijed veće potrebe muških učiteljskih lica, koja je nastala s obzirom na brži tempo u izgradnji osnovnog školstva, a koja se ne moguće više namirivati produkcijom zemaljske učiteljske škole, moralo se napokon popustiti zahtjevima učiteljstva, da im se poboljša materijalno stanje, te su naredbom zemaljske vlade od 11. januara 1908. broj 3.800 ponovno uređene službene kategorije i beriva učitelja osnovnih škola u Bosni i Hercegovini i izdana je novela k mirovinškim propisima za učitelje narodnih osnovnih škola i njihove udovice i djecu.

Ujedno je naredbom zemaljske vlade od 11. januara 1908. broj 3.799 uređeno pitanje o udaji učiteljica, dok su naredbom od 29. oktobra 1910. broj 131.020/I izdana i s 1. januarom 1911. na snagu stupila »Disciplinarna pravila za učiteljska lica u narodnim osnovnim i proširenim školama u Bosni i Hercegovini.«

Djelomično uređenje pravnih odnošaja i poboljšanje materijalnog stanja iz godine 1908. nije zadovljilo učiteljstvo osnovnih škola, jedno radi toga, što su životne prilike u ovim zemljama posljednjih godina sve teže postale, a drugo, što se je u ovo vrijeme skoro u svim susjednim zemljama mnogo učinilo u korist narodnog učiteljstva. S toga je naše učiteljstvo otvoreno težilo za tim, da mu se beriva ponovno reguliraju i da se njegovi pravni odnošaji povoljnije urede, pri čem je zahtjevalo, da se u pravima i duž-

nostima potpuno izravna sa zemaljskim činovnicima XII. do IX. dnevničkog razreda.

Svoje zahtjeve složilo je učiteljstvo u jednu zakonsku osnovu i predalo ju kao peticiju zemaljskom saboru za Bosnu i Hercegovinu.

Ovi su zahtjevi u toku posljednjeg zasjedanja sabora u više rezolucija predani zemalskoj vladu na uvaženje s pozivom, da u narednom saborskem zasjedanju podnese u tom predmetu zakonsku osnovu.

Pored toga primio je sabor po predlogu prosvjetnog odbora u svojoj XCI. sjednici od 11. aprila 1911. u pomenutoj peticiji sadržanu zakonsku osnovu kao zakon o aktivnim i mirovinskim berivima učitelja i učiteljica narodnih osnovnih škola u Bosni i Hercegovini, te o opskrbi njihovih udovica i siročadi.

Uzmemo li na um: da je po novom uređenju učiteljskih beriva od godine 1908. odregjena temeljna godinšnja plaća školskog upravitelja 1.400 K, a pravog učitelja 1.200 K, tako, da školski upravitelji i pravi učitelji istom nakon trideset definitivnih u mirovinu uračunjivih godina zajedno sa petgodišnjim doplacima postizavaju konačnu u mirovinu uračunjivu plaću od 2.800 odnosno 2.600 K, što odgovara 4. odnosno 3. stepenu X. dnevničkog razreda zemaljskih činovnika;

Nadalje, da onaj, koji hoće, da bude imenovan učiteljem osnovne škole, mora da svrši četiri niža razreda srednje i 4 godišta učiteljske škole i osim toga mora položiti ispit zrelosti i ispit za učiteljsko osposobljenje, te prema tome učitelji osnovnih škola

đimaju u najnižu ruku jednaku, ako ne veću spremu znanja i bolje osposobljenje, nego gdjekoje kategorije činovnika;

da današnja beriva učitelja osnovnih škola pogledom na sveopću skupoću doista ne dosižu, da se iz njih podmire troškovi za život, pogotovo ne za staležu dolično uzdržavanje obitelji;

moraju se u gore pomenutoj peticiji učiteljstva izražene želje za uregjenjem njihovih pravnih odnosa i za poboljšanjem materijalnog položaja u glavnim tačkama smatrati opravdanima.

Iza nepristranog ispitivanja ovih želja morala ih je zemaljska vlada tim pripravnije i susretljivije primiti, pošto je, kako je već gore rečeno, sticanje doстојno osposobljenih nastavnika, obrazovanjem obiljnog i dobro spremnog podmlatka u vlastitim preparamdijama, osnovni uvjet za uspješno i sretno rješenje naumljene akcije u pogledu na narodno školstvo.

Uzevši ovo u obzir, zemaljska je vlada - koja je jednoj svojoj važnoj zadaći u pogledu unapregjenja prosvjetnog napretka ovih zemalja već time udovoljila, što je sporazumno sa saborom riješila zakon o obaveznoj naštavi, te što podjedno predlaže zakonsku osnovu o osnivanju, izdržavanju i nadziranju nastavnih i uzgojnih zavoda u Bosni i Hercegovini, kao napokon i time, da je zasnovala više puta pomenuti program za gradnju škola - izradila ovu zakonsku osnovu, koja ima biti glavnim temeljem čitave akcije oko podizanja narodnog školstva i kojoj je svrha, da potpuno i jednolično uredi pravne odnose učitelj-

stva narodnih škola u Bosni i Hercegovini, pošto je gore pomenuta u 91. sjednici b. h. zemaljskog sabora od 11. aprila 1911. primljena zakonska osnova bila nepotpuna, te se radi tehničkih i materijalnih razloga nije mogla usvojiti.

Narodne škole dijele se po zakonskoj osnovi (1. §) u osnovne škole, vježbaonice, koje su spojene sa učiteljskim školama i više narodne škole, to jest takve nastavne zavode, koji poput gragjanskih škola u monarhiji pružaju obrazovanje, koje nadmašuje nastavni cilj osnovne škole, naročito s obzirom na potrebe trgovackog i obrtničkog kao i zemljoradničkog staleža, a ujedno spremaju za učiteljske i takve stručne škole, za koje se ne zahtjeva srednjoskolska predsprema.

Konsekventno tome uvrstiće se u smislu 38. § zakonske osnove sadanje trgovacke i stručne trgovacke, kao i zemaljske više djevojačke narodne škole u kategoriju narodnih škola, a isto tako će se i učiteljstvo tih zavoda kao i ono u školsoj nadzorničkoj službi, koje je osposobljeno samo za narodne škole, uvrstiti u kategoriju učitelja viših narodnih škola i vježbaonica (9. §, II. odsjek).

Prema ovoj zakonskoj osnovi izravnano je učiteljstvo narodnih škola u berivima (13. §), plaći (15. i 16. §) i doplatku (21. §) sa b. h. zemaljskim činovnicima približno, a pogledom na putne pristojbe (27. §.), kao i mirovinske i opskrbne zahtjeve (32. §.) potpuno.

Isto vrijedi i o disciplinarnom postupku (31. §), pošto su disciplinarna pravila za učiteljstvo osnovnih i proširenih narodnih škola od 29. oktobra 1910. broj 131.025/I složena po onima za b. h. zemaljske činovnike.

Ostali znatniji nazaci naprama zemaljskim činovnicima skoro su posve nadoknagjeni na pravedan i human način i to tijem:

Što je u 11. i 16. § odregjeno, da unapregjenje u višu kategoriju službe, odnosno u viši stepen plaće — izuzevši slučaj disciplinarnе kazne — iza stalno odregjenog roka slijedi sasma sigurno i uredovnim putem, koja ustanova odgovara savremenim težnjama činovnika svih kulturnih država; zatim što je u 12. § uregjeno izvanredno unapregjenje; nadalje što je u 17. § odregjeno maksimalno doba starosti, do kojeg se postizava unapregjenje i konačno što je u 31. § otpuštanje iz službe ograničeno na disciplinarnu presudu.

Učiteljice su — u koliko ovaj zakon ne odregjuje izuzetka — po 14. § ove zakonske osnove u svakom pogledu ravnopravne sa učiteljima.

Ovi izuzeci u 22., 27. i 32. § sastoje se u tom, da udate učiteljice, ako stanuju u istom školskom mjestu sa mužem, imaju po 22. § pravo samo na 50 % od doplatka, koji bi im po 21. § pripadao, na dalje u tom, da po 27. § pri premještaju učiteljskih bračnih parova ima pravo na naknadu selidbenih troškova samo ona bračna osoba, koja je premještena iz službenih obzira i konačno u tom, da se po 32. § iza smrti učiteljica ne

daju obskrbnine i otpravnine već samo posmrtnina i to u svakom slučaju, a uzgojni prinos za neopskrbljenu rogjenu djecu pokojnice onda, ako djeci po ocu ne pripada stalna opskrbnina.

Ove izuzetke ne treba potanje opravdavati, oni su naravna pošljedica ustanove 2. §, po kojoj se je učiteljicama dopušteno udati samo za učitelja narodne škole.

U tom još uvijek vrlo prijepornom pitanju o udaji učiteljica ne samo da je zem. vlada zadržala svoje dosadanje miroljubivo stanovište, po kom je učiteljicama bilo dopušteno, da se mogu udati za učitelje narodnih osnovnih škola — naredba od 11. I. 1908. broj 3.799, — već je mogućnost sklapanja brakova među učiteljstvom narodnih škola još znatno proširila tim, što se ista po ovoj zakonskoj osnovi ne stže samo na učiteljstvo osnovnih, već se proširuje i na učiteljstvo viših narodnih škola.

U interesu nesmetanog nastavnog rada bilo bi doista opravданo, da se učiteljicama zabrani udaja, no na ovu koncesiju odlučila se zemaljska vlada s razloga, što su životne prilike, naročito što se tiče stana i hrane na mnogim zabačenim školskim mjestima, tako nepovoljne, da u njima ledični nastavnici ili dvije učiteljske obitelji ne bi mogle živjeti, dok je to učiteljskom paru tim, što ima stan u školskoj zgradbi, moguće, pri čem još u slučaju bolesti, dopusta ili druge spriječenosti može jednu bračnu osobu barem na kraće vrijeme bez ikakvih poteškoća zamijeniti u vršenju nastavne dužnosti druga bračna osoba.

Da se ova koncesija protegne na sve narodno učiteljstvo, opravdano je s razloga, što po ovoj zakonskoj osnovi učiteljstvo osnovnih i visih narodnih škola čini jednu stalešku skupinu, te kad bi se udaja ograničila samo na učiteljice osnovnih škola, možda baš najspasobnije i najvrstnije učiteljice ove kategorije ne bi mogle biti postavljene u više narodne škole.

Pojedine ustanove ove zakonske osnove, u koliko odstupaju od dosadašnjih propisa, a nije o njima bilo govora, obrazlažu se prema potrebi ovako:

k 1. §.

Za namještenje u b. h. narodnim školama zahtijeva se navršena 19. godina života, pošto dužnost za pohagjanje škole prema zakonu o obaveznoj nastavi (2. §.) počinje svršenom sedmom godinom života, tako da se uz redovan napredak u naukama može svršiti učiteljska škola s 19. godinom života, te pošto je za teški, odgovornosti puni učiteljski poziv potrebna izvjesna duševna i tjelesna zrelost. Pošto je u zemaljskim narodnim školama Bosne i Hercegovine srpsko-hrvatski nastavni jezik, mora se osposobljenje za taj jezik smatrati preduvjetom za namještenje.

k 3. §.

Dok ustanove u kvalifikaciji, koja se za pojedine učiteljske kategorije zahtijeva, potpuno odgovaraju dosadanjim propisima, traži se za dozvolu pravljenja ispita za učiteljsko osposobljenje dokaz o samo

jednogodišnjem radu u praktičnoj školskoj službi, kako bi izgled na veći adjutum potakao namjesne učitelje na marljivo študiranje i savjesno vršenje zvanične dužnosti; nadalje se od kompetenata za više narodne škole traži barem trogodišnji sasvim uspješni rad u svojstvu učitelja u narodnoj osnovnoj školi, kako bi se za više narodne škole mogli dobiti ne samo teoretski obrazovani, nego i u praksi već okušani nastavnici.

k 4. §.

Izvanrednom upotrebom pomoćnih učitelja hoće da se osigura nesmetano vršenje nastave u zemaljskim i drugim narodnim školama i u tom slučaju, ako bi bila oskudica u formalno osposobljenim nastavnicima.

k 8. §.

Učiteljstvu narodnih škola ne može se priznati karakter zemaljskih, već samo javnih činovnika — II. odsjek naredbe od 11. januara 1908. broj 3.800 — pošto se ono smatra samo nosiocem javnog zvanja, koje mu je uprava zemlje povjerila.

k 9. §.

Namjesni učitelji imenuju se po 11. §. učiteljima II. razreda vazda u definitivnom svojstvu. No pošto se radi oskudice na domaćem učiteljskom podmlatku moraju uzimati učitelji i iz monarhije ili sa kon-

fesionalnih i privatnih škola, potrebno je, da se radi pokusa odredi i privremeno imenovanje.

k 10. §.

Ovom ustanovom pruža se mogućnost, da se u praksi samo izuzetno u višim narodnim školama i vježbaonicama, kao i u školskoj nadzornoj službi upotrebe i učitelji srednjih škola, pri čem će se s njima postupati i napredovaće prema njihovoj kvalifikaciji. Ovo bi bilo u interesu podizanja znanstvenog stepena više narodne škole.

Izvanredno unapregjenje za osobito sposobne nastavnike, koji rade s odličnim uspjehom i neprestano se besprijekorno vladaju, ustanovljeno je s razloga, da se učiteljstvo potakne na daljnje znanstveno obrazovanje i utakmicu u radu, kao da se za izvanredne uspjehe i nagradi.

Za prelazno doba trebalo bi putem naredbe odrediti, da se s direktorima viših i upraviteljima osnovnih narodnih škola, koji služe u tom svojstvu u doba, kad ovaj zakon stupi na snagu, a ne bi im po ustanovama ovog zakona (11. §) još pripadalo, da budu uvršteni u kategoriju nadučitelja, postupa pri određivanju novog mjesnog doplatka tako, kao da je njihovo unapregjenje iz niže u višu kategoriju slijedilo uvijek izvanredno iza 8 u jednoj kategoriji pro- vedenih godina.

K 15. i 16. §.

Pomočnim se učiteljima (4. §) određuje samo nagrada u mjesečnim obrocima u natrag.

Adjutum namjesnih učitelja iznosi 1.200 K, jednak je dakle adjutumu poreznih i katastralnih vježbenika, te se iza osposobljenja za učiteljsko zvanje s razloga navedenih u obrazloženju K 3. § povisuje na 1.400 K.

Temeljna plaća učitelja osnovnih škola određena je 1.400 — dakle za 200 K više nego do sad — a učitelja u vježbaonicama i višim narodnim školama kao i do sada 2.000 K, te raste kod prvih sa 6 kvadrijenja po 200 K i 2 trienija po 300 K do 3.200 K (dosad 4 kvinkvenija po 200 i 2 po 300 K do 2.600 K, odnosno kod školskih upravitelja do 2.800 K), kod posljednjih u 6 kvadrijenija i 1 tienij po 300 K do 4.100 K (dosad 3 kvinkvenija po 300 K i 2 po 400 K do 3.700, odnosno kod direktora do 4.500 K).

K 17. §

Po ustanovama za unapregjenje (11. i 16. §) može učitelj narodne škole u normalnim prilikama iz navršene 33. godine službe postići konačnu plaću nadučitelja od 3.200, odnosno 4.100 K.

Učiteljstvo narodnih škola postizava dakle iz 33. godine službe, a u starosti od prosječno 53 godine toliku u mirovinu uračunjivu plaću, koliku u općem može s pravom zahtjevati po svom obrazovanju, sposobljenju i radu u službi.

Stoga mogu, a u interesu obnavljanja i pomlagivanja učiteljstva, što je u nastavničkoj struci naročito potrebno, i treba da idu u mirovinu učiteljska lica narodnih škola, koja su navršila 35. godinu služ-

be i prekoračila 55. godinu života, radi čega s tom granicom službe odnosno života s pravom prestaje svako unapregjenje.

K 18. §

Učitelji narodnih osnovnih škola postizavaju redovno istom iza petnaest godina (3 godine kao namj. učitelji i 12 godina kao učitelji II. razreda) plaću od 2.000 K, tako da su učitelji vježbaonica i viših narodnih škola, koji ovoliku plaću postignu već iza šestgodишnjeg službovanja, ušlijed svoje kvalifikacije napredniji u plaći za punih 9 godina.

No pozove li se koji učitelj osnovnih škola, kao što će obično bivati, istom kasnije u višu nar. školu, to će mu se pri odmjerenu nove plaće osim šestgodишnje službe u osnovnoj školi, koja se ne računa u periodične povišice plaće, uračunati sve ostalo službovno vrijeme.

Ovo je odregjeno s razloga, pošto je dosadanja ustanova, po kojoj se je pri prelazu uračunavalio u kvinkvenalne doplatke samo 8 godina službe iz osnovne škole, nepravedna pogledom na približno jednakobrazovanje i kvalifikacije učiteljstva narodnih škola.

K 19. §

Da se od godina službe, što ih je neko proveo u monarhiji uračuna pri prelazu u b. h. šk. službu samo 5, razlog je ne toliko u tom, da se zem. financije i mirovinski fond preveć ne opterete, nego više u na-

stojanju, da se za zem. školsku službu dobije mlađ, za rad sposoban elemenat, koji će se brzo moći prilagoditi prilikama.

K 20. §

Onim učiteljskim osobama, koje budu iz koje konfesionalne ili privatne osnovne škole sa pravom javnosti u Bosni i Hercegovini primljene u zem. školsku službu, uračunaće se sve dotadanje vrijeme službe u mirovinu, pošto pomenuti kao i zemaljski nastavni zavodi rade na intelektualnom obrazovanju mладеžи, tako da rad učiteljstva ovih zavoda ide u opću korist; no s razloga navedenih kod 19. § uračunaće im se u periodične povišice plaće — samo 10 godina službe, u koliko se ta služba može smatrati definitivnom.

K 23. §

Dosad su dobivali funkcionalni doplatak samo učitelji jednorazrednih kao i školske starještine dvo- i više razrednih narodnih osnovnih škola i to u jedno i dvorazrednim po 100 K, a u tro- i višerazrednim školama po 150 K, dočim takav doplatak nije pripadao direktorima trgovačkih i direktoricama viših djevojačkih škola.

Pošto po ovoj zakonskoj osnovi učitelji, koji vode upravu (školske starještine, upravitelji i direktori), ne sačinjavaju zasebnu službenu kategoriju, morao im se bez razlike odrediti funkcionalni doplatak za vršenje poslova oko uprave zavoda i za re-

prezentativne troškove, a taj se doplatak kod starješina osnovnih škola odregjuje pravedno prema broju učiteljskih osoba, koje u zavodu služe.

Za direktore viših narodnih škola odregjen je funkcionalni doplatak sa 400 K i računa se u mirovinu, kako bi ovi funkcionari i u buduće mogli postići u mirovinu uračunjivu svotu od 4.500 K kako i do sad.

K 24. §

Pristavima okružnih školskih nadzornika odregjeno je 400 K funkcionalnog u mirovinu uračunjivog doplatka, pošto su ovi službenici i dosad bili potpuno izravnani sa direktorima trgovačkih škola.

Okružnim školskim nadzornicima odregjeno je 1.000 K funkcionalnog doplatka, kako bi se za ova važna, odgovornosti puna mjesta dobilo najbolje i najspособnije učiteljstvo, a da se materijalno bar približno naprama dosadanjoj plaći odšteti.

K 25. §

Po 2. § ovog zakona stupa doplatak na mjesto dosadanjeg prava na stan u naravi i drva, odnosno stanarinu i drvarinu.

No pošto kod mnogih škola postoje stanovi u naravi, te će se i u buduće u osamljenijim mjestima morati graditi, to će se postojeći stanovi davati u prvom redu učiteljima, koji vode upravu, a zatim ostalim prema starosti u službi.

Kolikoća prostorija, što učitelju kao stan pripadaju, doduše je čedna, no dovoljna je, da može živ-

jeti prema svom činu, dok se odšteta za takav stan, koja je odregjena sa 60% mjesnog doplatka, može prema današnjoj skupoći stanova smatrati vrlo umjerenom.

Da se ova odšteta za stan stalno odredi, bolje je s toga, što bi labilno, prema lokalnim prilikama svakog mesta odregjeno ustanovljivanje odštete, koje bi se u stanovitom razdoblju moralо revidirati, bilo skopčano s poteškoćama i davalo bi povoda mnogim žalbama radi, navodno, samovoljnog postupka.

K 28. §

Učiteljice, koje su se radi udaje morale odreći učit. mjesta, dobivale su do sad, prema naredbi od 11. januara 1908. broj 3.799, ako su služile više od pet godina u definitivnom svojstvu, opravnuju u iznosu jednogodišnje osnovne plaće.

Po ovoj zak. osnovi pripada naprotiv takva opravnina već iza trogodišnje definitivne službe, dokim se za 5—10 godišnju službu odmjerava podrugodišnjom a za više nego deset godišnje službovanje dvogodišnjom plaćom.

Ovim liberalnijim, prema sadanjim mirovinskim propisima udešenim ustanovama hoće da se učiteljicama, kojima se kako sa socijalno-političkih, tako i sa etičkih razloga ne može sasvim uskratiti pravo na materinstvo, olakša pošten izlaz iz školske službe radi udaje, pošto su se one u mnogo slučajeva pretvarale, da su bolesne ili su kakvu neznatnu sklo-

nost k bolesti upotrebljavale kao sredstvo, da na osnovu mirovinskih propisa budu umirovljene.

Prema stanovištu, što ga zemaljska uprava zaузима u pitanju udaje učiteljica, trebalo bi učiteljicu, kad se uda, umiroviti s pravom na zakonitu mirovinu.

No kako u interesu zemaljskih financija, tako i u interesu učiteljica, koje radi stupanja u brak napuštaju službu, te kojima je pri osnivanju kućanstva milija oveća svota u gotovu novcu, nego neznatna mirovina, koja bi opet zemaljske financije stalno opteretila zadržan je dosadanji način, da se udaja učiteljica smatra svojevoljnim napuštanjem službe s pravom na jednokratnu opravnicu, a ta je ovog puta nešto liberalnije odmjerena.

K 31. §

Naredbom zem. vlade od 29. oktobra 1910. broj 131.025/I. izdana disciplinarna pravila za učiteljstvo osnovnih i proširenih narodnih škola, koja su kako je već spomenuto udešena sasvim po onima za b. h. zemaljske činovnike, morala bi se prema u 8. i 9. §. ovog zakona izraženim načelima protegnuti i na nastavnike viših narodnih škola, što ne će naići ni na kakvu poteškoću, pošto se u gore citiranoj naredbi ima samo oznaka kategorije škola »proširene narodne škole« zamijeniti sa »više narodne škole«.

K 32. §

Dosadanje načelo, da iza smrti učiteljica, koje su doprinašale u mirovinski fond kao i učitelji, nije

pripadala ni opskrbnina (mirovina) ni opravnina, a ni posmrtnina, napušta se u ovom zakonu kao nepravedno, te se određuje, da posmrtnina, koja je namijenjena za pokriće pogrebnih troškova, pripada i iza smrti učiteljice u svakom slučaju, a uzgajni pri-nos za neopskrbljenu rogjenu djecu umrle samo onda, ako toj djeci iza oca ne pripada stalán uzgajni prinos ili pripada, ali u manjem iznosu.

Tim je otklonjena mogućnost, da bi neko uživao dvostrukе opskrbnine, a u drugu je ruku opet osigurana neopskrbljenoj rogjenoj djeci iza smrti učiteljice makar samo skromna existencija, dok ne poslanu punoljetnu ili dok se na drugi način ne opskrbe.

K 34. §

Zakonsko uređenje pravnih odnošaja ovje na-brojenih kategorija učiteljstva provešće se u skoro.

K 35. §

Kako je već proračunano biće samo u 32 slučaja nužno, da se dadu osobni doplaci radi izravnjanja sa prijašnjim berivima i to : kod 2 direktorice viših djevojačkih škola (340 K), jednog učitelja trgovacke škole (30 K), 9 učitelja osnovne škole (340 K) i 20 namjesnih učitelja (1.270 K), te je za sve ove osobne doplatke potrebna svota od 1.980 K.

K 36. i 37. §

Prema ovim prelaznim ustanovama ostaju sa-danjem aktivnom učiteljstvu viših kategorija do sad

stečena prava većim dijelom netaknuta, da ne osjeće svu oštinu onih odredaba ovog zakona, koje bi bile za njih donekle od štete.

K 38. §

Narodne se škole dijele u osnovne i više škole, a ove pošljednje odgovaraju prema nastavnoj svrsi gragjanskim školama u monarhiji.

S toga će se u ovu vrstu škola ubrojiti od sada postojećih: državne više djevojačke, trgovačke a i trgovacke stručne škole, u koliko ove pošljednje ne dobiju možda ponovnom reorganizacijom jasnije istaknut karakter stručnih škola.

K 39. §

Kad ovaj zakon stupa na snagu, gube osim u 36. i 37. § predvigjenih slučajeva valjanost naredbe zem. vlade od 29. jula 1892. broj 64.727/I. proglašeni mirovinski propis za učiteljstvo narodnih osn. škola u Bosni i Hercegovini i njihove udovice i siročad, osim odredaba, koje se odnose na učiteljski mirovinski fond (36. §), onda naredba zem. vlade od 11. januara 1908. broj 3.800 o uređenju službenih kategorija beriva učiteljstva narodnih osn. škola u Bosni i Hercegovini, zatim novela mirovinskim propisima za učiteljstvo osnovnih škola, proglašena naredbom zem. vlade od 11. januara 1908. broj 3.800, po tom naredba od 11. januara 1908. broj 3.799 o udaji učiteljica i napokon naredba zem. vlade od 16. oktobra 1908.

broj 173.928/I o berivima učiteljskih osoba u proširenim nargdним, višim djevojačkim i stručnim trgovackim školama, kao i naredba od 19. maja 1909. broj 50.477/I o uređenju službenih beriva i drugih pravnih odnosa okružnih školskih nadzornika i školskog nadzornika za glavni grad Sarajevo.

Napokon bi još preostalo, da se u kratko obrazloži finansijska strana jednoličnog uređenja službenih dohodata učiteljstva narodnih škola, koje se kani ovom zakonskom osnovom provesti.

Uvezši u obzir da će se 1. septembra 1912. na novo imenovati 32 učiteljske osobe, treba će po ovom zakonu u 1912. godini za plaće učiteljstva i to za 103 namjesna, 488 učitelja II., 69 učitelja I. razreda i 147 nadučitelja narodnih osnovnih škola — po nacrnu budžeta 83 namjesna, 564 prava učitelja i 158 školskih upravitelja — među kojim je učiteljstvom 75 udanih pravih učiteljica s pravom na 50% mjesnog doplatka, cijelokupna svota od 1,747.714 K, i to za plaće 1,332.182 K, za mjesne doplatke 371.588 K, za funkcionalne doplatke 42.334 K, za osobne doplatke: 1.610 K,

Prema budžetu za 1912. ima u IV. glavi, 6. na-	
slolu, 11. stavci, podstavaka 7., 8., 9., 10., 11., 12.,	
13., 14., 15., 21., 22. i 23. za osobna beriva za 805 uči-	
teljskih osoba na raspolaganju 1,378.328 K,	
prema tome treba još 369.386 K.	

Ova se veća potreba smanjuje :

a.) odštetama, što će ih po 25. § ovog zakona plaćati učiteljstvo za stanove u naravi (60% mjesnog doplatka za potpun stan) u iznosu od

93.075 K,

(90.210 K za potpune i 2.865 K za nepotpune stanove);

b.) drvarinama, što će ih političke i školske općine plaćati mjesto dosadanjeg davanja u naravi ili u novcu za 361 učitelja (86 primaju relutum iz zemaljskih sredstava), što po 120 K čini 75.720 K, i za 63 namjesna učitelja (17 dobiva u novcu)

po 80 K 5.040 K,

po tom 80.760 K,

dakle za iznos od 173.835 K,

faktična veća potreba

dakle iznosi 195.551 K,

Osobna beriva 62 nastavnika u trgovackim školama i 4 nadzorničkih pristava, za koja je po dosadanju regulativu za 1912. god. trebalo 229.883 K iziskuju za 1912. god. po ovoj zakonskoj osnovi

251.572 K:

za plaće 193.150 K,

za mjesne doplatke 53.192 K,

za funkcionalne doplatke 5.200 K,

za osobne doplatke 30 K,

dakle više za 21.649 K.

Za 21 nastavnicu u višim djevojačkim školama ukazuje se naprama dosadanjoj potrebi po starom regulativu od 68.018 K,

Prema ovoj zakonskoj osnovi treba stoga za uregjenje službovnih beriva narodnog učiteljstva u 1912. godini više:

a) za učiteljstvo narodnih osnovnih škola 195.551 K.

b) za učitelje u trgovackim školama i nadzorne pristave 21.689 K.

c) za učiteljice viših djevojačkih škola 7.625 K.
svega 224.865 K.

6. naslovu, 12. stavci izvanredne potrebe (230.000 K) u nacrtu budžeta za 1912. godinu.

Za djelomično pokriće veće potrebe, koja će nastati narednih godina uslijed ove regulacije beriva, kao i uslijed gradnje novih škola, pobrinula se je uprava zemlje u 3. § zakonskog nacrta o osnivanju, izdržavanju i nadziranju uzgojnih i nastavnih zavoda u Bosni i Hercegovini, koja zakonska osnova čini s ovom jednu organsku cjelinu. —

Jme. fct.
38941